

Ольга Володимирівна КОПИЛОВА

кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії та історії економічної думки
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова,
вул. Дворянська, 2, м. Одеса, 65082, Україна
E-mail: ov-korylova@mail.ru, Телефон: 050 336 98 03

Ані Сашаївна ЯГАНЦЯН

Магістр спеціальності «Економічна теорія»
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова,
вул. Дворянська, 2, м. Одеса, 65082, Україна
E-mail: ani_yagantsyan@rambler.ru, Телефон: 093 732 49 92

**БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ
ПОСТКРИЗОВОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ**

Анотація

Стаття присвячена комплексному дослідженню розвитку банківської системи України в посткризовий період відновлення економіки. Охарактеризовані динаміка формування та сучасний стан вітчизняної банківської системи з позиції можливості запобігання і попередження кризових явищ.

Метою даної статті є оцінка та аналіз показників ефективності та фінансової стійкості банківської системи України в посткризовий період функціонування задля визначення найпріоритетніших шляхів та методів відновлення економіки. Для реалізації поставленої мети необхідно аналізувати конкурентоспроможність банківської інфраструктури з позиції прояву та динаміки основних кількісних і якісних показників діяльності українського банківського ринку в сучасних умовах.

Інформаційною базою для оцінки фінансової стійкості банківської системи стали макро- і мікроекономічні показники, а також ті, що розкривають стратегічні напрями забезпечення фінансової стійкості банківської системи. На підставі інформаційного й аналітичного забезпечення створюється можливість прийняття рішення про напрям стратегічного управління фінансовою стійкістю банківської системи.

У статті було проаналізовано структурні та фінансові показники банківської системи за період 2008-2014 рр. та визначено шляхи підвищення ефективності кредитування реального сектору економіки України. Проаналізовано структуру кредитів наданих фізичним особам обґрунтовано чинники що обумовили активізацію споживчого кредитування у докризовий період та чинники що гальмують його розвиток у посткризовий.

Було досліджено особливості регіонального розвитку іноземного банківництва та їх розширення, що дозволить підвищити якість надання банківських послуг у всіх регіонах країни та забезпечить розширення сфери банківського обслуговування населення.

Стабілізація банківської системи у посткризовий період значною мірою має бути досягнена коштом більш консервативної кредитної стратегії в умовах жорстких регулятивних вимог з боку НБУ, підвищеної схильності до мінімізації ризиків, орієнтації на інвестування в цінні папери замість розширення кредитування, концентрації зусиль на погашенні власних боргів.

Ключові слова: Фінансова криза, банківська система, кредитування, фінансова стійкість.

Ольга Владимировна КОПЫЛОВА,

Ани Сашаевна ЯГАНЦЯН

**БАНКОВСКАЯ СИСТЕМА УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ПОСТКРИЗИСНОГО
ВОССТАНОВЛЕНИЯ ЭКОНОМИКИ**

Аннотация

Статья посвящена комплексному исследованию развития банковской системы Украины в посткризисный период восстановления экономики. Охарактеризованы динамика формирования и современное состояние отечественной банковской системы с позиции возможности предотвращения и предупреждения кризисных явлений.

Целью данной статьи является оценка и анализ показателей эффективности и финансовой устойчивости банковской системы Украины в посткризисный период функционирования для определения приоритетных путей и методов восстановления экономики. Для реализации поставленной цели необходимо анализировать

конкурентоспособность банковской инфраструктуры с позиции проявления и динамики основных количественных и качественных показателей деятельности украинского банковского рынка в современных условиях.

Информационной базой для оценки финансовой устойчивости банковской системы стали макро и микроэкономические показатели, а также те, которые раскрывают стратегические направления обеспечения финансовой устойчивости банковской системы. На основании информационного и аналитического обеспечения создается возможность принятия решения о направлении стратегического управления финансовой устойчивостью банковской системы.

В статье были проанализированы структурные и финансовые показатели банковской системы за период 2008-2014 гг. и определены пути повышения эффективности кредитования реального сектора экономики Украины. Проанализирована структура кредитов, предоставленных физическим лицам, обоснованы факторы, которые обусловили активизацию потребительского кредитования в докризисный период и факторы тормозящие его развитие в посткризисный.

Были исследованы особенности регионального развития иностранного банковского дела и их расширение, что позволит повысить качество предоставления банковских услуг во всех регионах страны и обеспечит расширение сферы банковского обслуживания населения.

Стабилизация банковской системы в посткризисный период в значительной степени должна быть достигнута за счет более консервативной кредитной стратегии в условиях жестких регулятивных требований со стороны НБУ, повышенной склонности к минимизации рисков, ориентации на инвестирование в ценные бумаги вместо расширения кредитования, концентрации усилий на погашении собственных долгов.

Ключевые слова: финансовый кризис, банковская система, кредитование, финансовая устойчивость.

Olga KOPYLOVA

PhD, docent, Department of Economic Theory and history of economic thought,

Odessa National University named after I.I. Mechnikov,

Dvoryanskaya str., 2, Odessa, 65082, Ukraine

E-mail: ov-kopylova@mail.ru, Phone: 050 336 98 03

Ani YAGANTSYAN

Master in Economics

Odessa National University named after I.I. Mechnikov,

Dvoryanskaya str., 2, Odessa, 65082, Ukraine

E-mail: ani_yagantsyan@rambler.ru

Phone: 093 732 49 92

UKRAINIAN BANK SYSTEM IN POST-CRISES ECONOMIC RECOVERY

Annotation

The article is dedicated to the complex study of the Ukrainian banking system development during the post-crisis period of economic recovery. The home banking system that is forming dynamics and modern state is described from the position of the crisis phenomena prevention and warning possibility. The aim of this article is an estimation and analysis of indexes of efficiency and financial stability of the post-crisis banking system of Ukraine that is required for determining the prior ways and methods of economic recovery. For realization of the set aim it is necessary to analyze the competitiveness of bank infrastructure from the position of display and dynamics of basic quantitative and qualitative performances of the Ukrainian bank market indicators in modern conditions.

The macro and microeconomic indexes, and also those indexes that expose strategic directions of providing the banking system financial stability were used as the informational basis for the banking system estimation. On the basis of the informative and analytical providing the possibility to take decisions concerning direction of the banking system financial stability strategic management is formed. In the article the structural and financial indexes of the banking system for period 2008-2014 and the ways of increase of efficiency of crediting of the real sector of economy of Ukraine were analyzed. The structure of the loans given to the physical persons, substantiated factors that stipulated activation of the consumer crediting in a pre-crisis period and factors impeding its development in a post-crisis period are also analyzed. The features of regional foreign bank affair development and its enlarging, characteristics of bank service quality that will lead to its promotion and provide expansion in all regions of the country, provision of the population bank maintenance increasing were investigated. The banking system stabilization during the post-crisis period should be attained sufficiently due to the more conservative credit strategy under the terms of hard regulative requirements on behalf of the National Bank of Ukraine, heightened tendency to minimize the risks, catering for investing in securities instead of expansion of crediting, concentration of efforts on paying off own debts.

Keywords: financial crisis, bank system, loans, financial stability.

JEL classification: G21.

Постановка проблеми. Банківська система кожної держави, незалежно від її економічної моделі та організації суспільних відносин, відіграє провідну роль у забезпеченні руху грошових потоків. Стійкий розвиток економіки, в т.ч її важливої ланки – банківської системи, є ключовою проблемою сучасності. Наслідком світових фінансових потрясінь є нестабільність національних економік, нерівномірність економічного розвитку окремих країн, які посилюються спекулятивними операціями банків, призводячи до національних банківських криз. Розглядаючи банківську систему з точки зору виконання нею функції фінансового посередництва, можна стверджувати, що вона пов'язана з динамікою розвитку та поточним станом економіки. Досліджуючи процес стратегічного управління фінансовою стійкістю, треба враховувати, що забезпечення його ефективності потребує постійної координації методів та інструментів що використовуються.

Необхідність моніторингу й контролю досягнення цілей стратегічного управління фінансовою стійкістю на макроекономічному рівні зумовлює актуальність визначення основних методичних підходів до формування систем критеріїв та індикаторів фінансової стійкості банківської системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику функціонування банківського сектору економіки, формування комплексної програми щодо запобігання банківським кризам та подолання їхніх можливих наслідків, досягнення ефективного механізму кредитування реального сектору економіки висвітлено багатьма вітчизняними та іноземними науковцями, а саме: О. Барановський, А. Геращенко А.Мороз, В. Геєць, В. Коваленко, В. Корнеєв, В. Міщенко, В. Шпачук, Е. Назарова, І. Кравченко, І. Зарицька, К. Рудий, К. Дзьобек, М. Савлук, М. Смовженко, М. Каменських, Н. Спільна, О. Шаров, О. Чуб, П. Касін, П. Кругман, Я. Чайковський та ін. Значну увагу проблемам дослідження макроекономічної ролі банківського кредитування економіки України приділяють В. Бобиль, О. Вовчак, В. Кабанов, М. Крупка, Д. Леонов, С. Лобозинська, А. Малер, В.С. Прихожнюк, О. Тридід, В. Унінець-Ходаківська, С. Хоружий та інші. Однак, недостатня капіталізація банків, зростання кредитної заборгованості, неефективна кредитна політика та інші питання, виклики, що постали перед вітчизняною банківською системою в умовах фінансової глобалізації, що потребує подальших досліджень.

Постановка завдання. Об'єктом дослідження виступає банківська система України. Предметом дослідження є особливості та тенденції функціонування банківської системи України в посткризових умовах. Виходячи з вищевикладеного, метою даної статті є оцінка та аналіз показників ефективності та фінансової стійкості банківської системи України в посткризовий період функціонування задля визначення найприоритетніших шляхів та методів відновлення економіки. Для реалізації поставленої мети необхідно аналізувати конкурентоспроможність банківської інфраструктури з позиції прояву та динаміки основних кількісних і якісних показників діяльності українського банківського ринку в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Специфіка банківської системи, що об'єднує інституції, котрі надають послуги з фінансового посередництва, визначає використання при оцінці її діяльності розгорнутої системи показників. У сукупності ці показники дають змогу, по-перше, оцінити рівень фінансової стійкості банківської системи в макроекономічному й регіональному розрізах, по-друге, визначити конкурентоспроможність вітчизняної банківської системи порівняно з іншими країнами, по-третє, встановити певні межі потенційного впливу банківської системи на економіку загалом.

Ефективність будь-якої управлінської системи великою мірою залежить від повноти, достовірності й своєчасності інформаційного забезпечення. Тому особливої актуальності при формуванні системи індикаторів фінансової стійкості банківської системи набуває інформаційне забезпечення стратегічного управління фінансовою стійкістю банківської системи. Інформаційна база для оцінки фінансової стійкості банківської системи повинна включати інформацію трьох типів:

- макроекономічну, котра є допоміжною та має загальноекономічний характер;

-
- мікроекономічну, що надає можливість оцінити фактичний рівень фінансової стійкості банківської системи на основі розрахунку необхідних показників;
 - таку, що розкриває стратегічні напрями забезпечення фінансової стійкості банківської системи.

Разом із системою інформаційного забезпечення необхідно виокремлювати систему аналітичного забезпечення, котре передбачає вибір індикаторів оцінювання рівня фінансової стійкості та розробку розрахункових алгоритмів. На підставі інформаційного й аналітичного забезпечення створюється можливість прийняття рішення про напрям стратегічного управління фінансовою стійкістю банківської системи. При визначенні індикаторів фінансової стійкості банківської системи доцільно спиратися на три базових елементи обліку - систему національних рахунків, бухгалтерський облік та керівні принципи банківського нагляду [1, с. 3].

Система національних рахунків (СНР) передбачає узгоджений, послідовний, інтерпретований набір макроекономічних рахунків, балансів і таблиць, що базуються на сукупності затверджених на міжнародному рівні концепцій, визначень, систем класифікації та правил обліку'. СНР забезпечує комплексну систему обліку, котра дає змогу складати й агрегувати економічні дані в тому форматі, що потрібен для економічного аналізу, прийняття рішень та розробки відповідної політики [6].

Основними джерелами інформації про національні рахунки є Система національних рахунків (2008 р.); Керівництво з грошово-кредитної та фінансової статистики (МВФ, 2000 р.); Керівництво зі статистики державних фінансів (МВФ, 2001 р.); Керівництво для укладачів та користувачів "Статистика зовнішнього боргу" (МВФ, 2003 р.).

Міжнародні стандарти фінансового обліку (МСФО) являють собою набір стандартів комерційного бухгалтерського обліку, в яких визначаються базові концепції підготовки й надання фінансових звітів торгових, промислових і ділових підприємств, котрі надають звітність до державних і приватних органів управління. Такі звіти мають містити інформацію про результати діяльності суб'єктів господарювання, їх фінансовий стан, а також зміни в ньому. Консолідована звітність надає інформацію по групі в цілому, що якраз становить інтерес для користувачів фінансових звітів.

Такі звіти дають уявлення про фінансові наслідки проведених операцій та інших подій, групуючи їх у загальні категорії відповідно до їхніх економічних характеристик. Із оцінкою фінансового стану безпосередньо пов'язані елементи балансу - активи, зобов'язання і власний капітал, із результатами діяльності - елементи звіту про прибутки і збитки - доходи й видатки. МСФО розповсюджуються Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

У 1998 р. Базельський комітет із банківського нагляду затвердив норми нагляду, котрі регламентують питання достатності капіталу банків. Ці норми спрямовані на зміцнення стійкості й стабільності міжнародної банківської системи та передбачають їх послідовне застосування в банках різних країн із метою створення рівних умов конкуренції між банками. Зазначені норми застосовуються до банків на консолідованій основі, включаючи дочірні підприємства, які здійснюють банківську й фінансову діяльність.

На сучасному етапі постійне спостереження за фінансовою стійкістю банківської системи - важлива функція центральних банків і є інформаційно-аналітичною складовою їхньої діяльності, що, у свою чергу, підвищує прозорість і передбачуваність грошово-кредитної політики. Діяльність центробанку у сфері моніторингу фінансової стійкості відображається у відповідних розділах його статистичних оглядів та програмах діагностики банківської системи [5]. Підготовка оглядів фінансової стійкості є порівняно новим напрямом діяльності центральних банків. Перші такі огляди були підготовлені в середині 1990-х років центробанками Великобританії та країн Скандинавії - переважно у зв'язку з банківськими кризами [19].

Слід зазначити, що МВФ провів опитування центральних банків та інших регулюючих органів різних країн із метою визначення показників, найважливіших для моніторингу

системних ризиків у фінансовій і банківській системах. Вони дістали назву “показники фінансової стабільності”, або ПФС. Національний банк України також розраховує індикатори фінансової стійкості, котрі враховують сукупний вплив різних факторів та розрив між макро-економічною статистикою й мікропруденційною базою даних.

Індикатори фінансової стійкості - це показники поточного фінансового стану і стійкості фінансових установ країни та їхніх контрагентів із секторів корпорацій і домашніх господарств. Вони включають як агреговані дані за окремими установами, так і показники, що дають уявлення про ринки, на яких діють фінансові установи. Індикатори фінансової стійкості розраховуються й поширюються для використання в макропруденційному аналізі. Останній передбачає оцінку та контроль сить них сторін і вразливих місць фінансових систем із метою підвищення фінансової стійкості, зокрема зменшення ймовірності краху фінансової системи.

МВФ рекомендує застосовувати 40 індикаторів фінансової стійкості: 25 для сектору депозитних корпорацій (із яких 12 основних) та 15 для клієнтів цього сектору. в т. ч. інші фінансові корпорації (2 індикатори), нефінансові корпорації (5), домашні господарства (2), ліквідність ринку (2) та ринки нерухомості (4). НБУ щокварталу складає та поширює лані за індикаторами фінансової стійкості сектору депозитних корпорацій (банків), 12 із яких є основними і 10 - рекомендованими.

Таблиця 1

Показники ефективності діяльності банківської системи України за 2008-2014 рр.

Показник	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Регулятивний капітал, млрд. грн	72 265	123 066	135 802	160 897 I	178454	178909	204976
Адекватність регулятивного капіталу, %	13,92	14,01	18,08	20,83	18,90	18,06	18.26
Доходи, тис. грн	68 185	122 580	142 995	136 848	142778	150449	168888
Видатки, тис. грн	61 565	115 276	181 445	149 875 I	150486	145550	167452
Результат діяльності, тис. грн	6 620	7 304	-38 450	-13 027	-7 707	4 899	1436
Рентабельність активів, %	1,50	1,03	-4,38	-1,45	-0,76	0,45	0.12
Рентабельність капіталу, %	12,67	8,51	-32,52	-10,19	-5,27	3,03	0.81
Співвідношення видатків і доходів (СП), %	90,29	94,04	126,89	109,52	105,39	96,7	99.1

Джерело: складено автором на основі [5]

Як видно із таблиці 1, обсяг регулятивного капіталу та його адекватність зростали протягом усього аналізованого періоду. Загальний обсяг доходів у 2013 складає 150 449 тис.грн, що на 120,6 %. При цьому видатки збільшилися на 136,4%. Протягом аналізованого періоду результат діяльності банківської системи постійно змінювався, був нестабільним. Так, у 2008-2009 роках результат діяльності становив відповідно 6620 тис. грн і 7304 тис. грн.

У 2010-2012 роки результат діяльності становив відповідно -38 450; -13 027; -7707 тис. грн, що обумовлено фінансовою кризою у країні. Вже у 2013 році він складає 4 899 тис. грн. Однак, у порівнянні з 2008 роком результат діяльності зменшився на 26%

Динаміка рентабельності активів також була нестабільна. Так, у 2008-2009 роках рентабельність активів становила відповідно 1,50% і 1,03%. У 2010-2012 роках рентабельність активів становила -4,38%, -1,45%, -0,76%, що обумовлено фінансовою кризою та відсутністю

прибутку. Вже у 2013 році він складає 0,45 %, однак, в порівнянні з 2008 роком даний показник зменшився більш ніж у 3 рази. Рентабельність капіталу мала нестабільну динаміку. Так у 2008-2009 роках рентабельність капіталу становила відповідно 12,67% і 8,51%. У 2010-2012 роках рентабельність капіталу становила відповідно -32,52%; -10,19%; -5,27%, що обумовлено відсутністю результату діяльності. Вже у 2013 він складає 3,03% ,що у 4,2 рази менше ніж у 2008 році.

Співвідношення видатків і доходів повинно бути менш ніж 100%. У 2008 та 2009 роки даний показник становив 90,29% і 94,04. Тобто доходів від діяльності банківської системи України у 2008 році на 9,71% більше ніж видатку, а 2009 році 5,96%. Починаючи з 2010 року даний показник більше 100%, що свідчить про перевищення видатків над доходами. Однак, вже у 2013 році даний показник менше 100% і складає 96,7%. У порівнянні з 2008 роком в 2013 році показник збільшився на 6,41%, що негативно впливає на ефективність банківської системи України.

Таким чином, рекомендований МВФ перелік показників фінансової стійкості дає змогу отримати досить повну оцінку діяльності комерційних банків щодо їхньої мікроекономічної ефективності. Водночас для визначення рівня фінансової стійкості банківської системи потрібно додатково розглянути індикаторні критерії, які відповідатимуть принципам розкриття інформації.

Завдяки узагальненню й аналізу існуючих підходів до встановлення індикаторів стійкості банківської системи останні вдалося структурувати та використовувати для надання офіційної інформації про рівень фінансової стійкості банківської системи. В умовах незбігу темпів розвитку економіки України з темпами розвитку банківської системи ці індикатори повинні коригуватися з урахуванням динаміки й циклічності етапів розвитку ринкових відносин.

Для оцінки функціонування банківської системи необхідно використовувати також певні критерії, тобто ознаки, за котрими визначається відповідність функціонування системи поставленій меті та варіантам її розвитку. Фінансова стійкість банківської системи - це стан, за якого банківська система здатна задовільно виконувати такі функції: ефективно й безперервно сприяти руху ресурсів; визначати й оцінювати майбутні ризики з прийнятною точністю та управляти ними; абсорбувати несподівані події й шоки фінансової системи та реальної економіки. Виходячи з цього до основних критеріїв фінансової стійкості банківської системи слід віднести: наявність механізму та інструментарію впливу центрального банку на характер і величину ризиків у банківській системі, а також системи управління ризиками та їх мінімізації: зростання банківського бізнесу та активізацію конкурентної боротьби; капіталізацію банківської системи. Розглядаючи категорію фінансової стійкості банківської системи, треба враховувати критеріальні ознаки, що ініціюються з боку як регулятора, так і самих банків.

Слід зазначити, що показники (цільові орієнтири системи) використовуються для того, щоб задовольнити вимоги не тільки банківської системи, а й інвесторів і споживачів банківських послуг. Це здійснюється шляхом досягнення екстремальних (максимальних, мінімальних) значень критеріїв.

Із точки зору виявлення індикаторів, які доцільно використовувати у стратегічному управлінні фінансовою стійкістю. їх потрібно згрупувати за підсистемами, а саме: індикатори виникнення кризових ситуацій та антикризових дій; індикатори фінансової безпеки банківської системи, індикатори ризику; агреговані індикатори фінансової стійкості банківської системи, індикатори ефективності нормативно-правових актів. На наш погляд, їх варто включити до загальної системи індикаторів фінансової безпеки держави. Для розгляду зазначених груп індикаторів треба встановити нормативні або порогові значення.

Наступним кроком до визначення стану банківської системи України в посткризових умовах є аналіз ринку банківських послуг. Нині формування ресурсної бази комерційних банків є одним із найважливіших завдань для забезпечення економічного зростання. Банківська система має володіти сукупністю ресурсів, достатніх як для кредитування поточних потреб

суб'єктів господарської діяльності, так і для фінансування інвестиційної діяльності, формування відповідних резервів і підтримки власної ліквідності. Обсяг фінансових ресурсів визначає їхній попит на фінансовому ринку й безпосередньо впливає на розмір процентних ставок як за ресурсними, так і активними операціями.

З початку 2010 року в Україні продовжує тривати тенденція зростання основних показників діяльності комерційних банків. Станом на 01.01.2014р. власний капітал банків збільшився на 10,6 млрд. грн. (станом на 01.01.2010р. він становив 125,6 млрд. грн.) і склав 136,2 млрд. грн. або 14,8% пасивів банків. Зростання капіталу банків відбулося за рахунок збільшення статутного капіталу на 13,1%, емісійної різниці на 0,4%.

Щодо зобов'язань банків України, то вони також збільшилися і на 01.01.2014р. становили 784,8 млрд. грн. (станом на 01.01.2010р. вони становили 759,4 млрд. грн.). Основними складовими зобов'язань на 01.01.2014 становили:

- кошти фізичних осіб – 256,3 млрд. грн., або 32,7% від зобов'язань;
- строкові вклади (депозити) інших банків та кредити, що отримані від інших банків, – 164,0 млрд. грн., або 20,9%;
- кошти суб'єктів господарювання – 135,2 млрд. грн., або 17,2%.

Таблиця 2

Структура ресурсів комерційних банків України за 2008-2013 роки, млн.грн.

Показники	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Капітал, у тому числі:	9983	12882	18421	25451	42566	55753
Зобов'язання, у тому числі:	53913	87352	115927	188427	297613	421377
-депозити до запитання	18746	24848	32754	51692	63450	70834
-строкові депозити	20364	35252	48581	82064	119525	141332
Усього ресурсів	63896	100234	134348	213878	340179	477130
-питома вага капіталу, %	15,6	12,9	13,7	12,0	12,5	11,7
-питома вага зобов'язань, %	84,4	87,1	86,3	88,1	87,5	88,3

Джерело: розраховано за даними: [5]

Проаналізувавши таблицю 2, бачимо, що обсяг банківських ресурсів з кожним роком зростає: від 63 896 млн. грн. у 2008 році до 477 130 млн. грн. у 2013 році. На капітал припадає лише від 11,7% до 15,6% усіх банківських ресурсів. Серед коштів фізичних осіб та суб'єктів господарювання переважають строкові депозити (більше як у 2 рази за депозити до запитання). Отже, дані таблиці показують, що ресурси банку сформовані за рахунок залучених та запозичених коштів, що становлять близько 90% від загального обсягу ресурсів, а це в цілому відповідає світовій банківській практиці. Аналіз статистичної звітності свідчить, що ресурси банківської системи, наприклад за 2012 рік, на 9,48% складаються із банківського капіталу, строкові ресурси становлять 27,13%, а поточні ресурси (як сукупність депозитів до запитання) дорівнюють 63,39% загального обсягу ресурсів.

З таблиці 3 видно, що з кожним роком кредити, які надаються, зростають, але між 2009 і 2010 роком відбувається спад обсягів кредитування. Це спричинено невисокою якістю робочих активів, включаючи значний обсяг і питому вагу простроченої заборгованості. У 2011 – 2014 роках відбувається зниження заборгованості, що можна пояснити покращенням економіки в країні за допомогою відновлення кредитування реального сектору економіки шляхом збільшення обсягів фінансування ММСП (мікро-, малих та середніх підприємств) і розвитку нових кредитних продуктів (табл. 4).

Таблиця 3

Основні показники діяльності банків України за 2008-2014 роки

№ п/п	Назва показника	01.01.08	01.01.09	01.01.10	01.01.11	01.01.12	01.01.13	01.01.14
1	Загальні активи	599396	926086	880302	942088	1054280	1127192	1278095
2	Кредити надані з них:	485368	792244	747348	755030	825320	815327	911402
3	кредити, що надані суб'єктам господарювання	276184	472584	474991	508288	580907	609202	698777
4	кредити, надані фізичним особам	153633	268857	222538	186540	174650	161775	167773
5	Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	1,3	2,3	9,4	11,2	9,6	8,9	7,7

Джерело: розраховано за даними [5-7]

Таблиця 4

Динаміка обсягів кредитних вкладень за групами станом на 01.01.2014 р.

Найменування показників	1 група	2 група	3 група	4 група	Усього за групами (тис. грн)	Питома вага % (1-4 групи)			
						64	8	8	10
Кредити та заборгованість, усього	514 165 196	146 198 088	62 804 716	76 059 946	799 277 946	64	8	8	10
Кредити та заборгованість юридичних осіб, усього	412 803 076	127 379 934	49 255 328	64 707 486	654 145 824	63	19	8	10
Кредити та заборгованість фізичних осіб, усього	101 362 120	18 818 153	13 549 388	11 352 460	145 082 122	70	13	9	8

Джерело: розраховано за даними [6,7]

Найбільші банки мають відігравати головну роль у розвитку економіки. Питома вага їх кредитного портфеля становить станом на 01.01.2014 р. 64 % у загальному кредитному портфелі банківської системи України. До другої групи банків входить 20 банків. У загальному кредитному портфелі банківської системи України питома вага їх кредитного портфеля становить станом на 01.01.2014 р. 8 %. Третя група банків включає в себе 24 банки. Питома вага кредитного портфеля у всіх вкладеннях цієї групи становить 8 %. Четверта група банків є малою групою. Це маловідомі банки і малорозповсюджені. Питома вага кредитного портфеля у всіх вкладеннях цієї групи становить 10 %.

Слід зазначити, що розвиток банківської системи та економіки України перебуває у тісній взаємозалежності із глобалізаційними процесами. Під впливом світової фінансової системи, руху капіталів між країнами у вітчизняному банківському секторі відбувається консолідація банківських капіталів, злиття та поглинання банків, відкриття банків з іноземним капіталом, а також концентрація банківських установ у тих регіонах, де існує можливість одержання найбільшої прибутковості від своєї діяльності. Водночас регіональний розподіл банківських установ, а також розподіл їхніх прибутків, вкладення у регіональний економічний розвиток значною мірою впливають на перспективи розвитку економіки країни в цілому.

Дослідження сучасного стану регіонального розвитку іноземного банківництва в Україні, доцільно проводити в розрізі наступних аспектів. По-перше, проаналізувати регіональний розподіл зареєстрованих банків з іноземним капіталом, визначити регіони з найбільшою концентрацією реєстрації банків з іноземним капіталом, виявити іноземні банки з найбільш розвиненою філійною мережею, а також визначити показники, які характеризують активність діяльності банків з іноземним капіталом у регіонах;

По-друге, доцільно виокремити найпривабливіші регіони України з позицій вкладення іноземного банківського капіталу, виявити рівень охоплення населення банківськими послугами в регіоні, визначити рейтинг регіонів із найбільшою та найменшою концентрацією іноземних банків та їх структурних підрозділів, а також виявити причини нерівномірності розподілу структурних підрозділів іноземних банків за регіонами.

Нестабільна політична ситуація в країні спровокувала відтік депозитів, обсяг яких скоротився лише за січень 2014 р. на 2,3%. А також попит на валюту: за перший місяць 2014 року населення придбало в банках \$1,5 млрд.

Аналізуючи сучасний стан банківської системи України, можна констатувати, що за підсумками 2013 року відбулося скорочення прибутку, отриманого банками. І якщо 2012 року системі вдалося компенсувати свої збитки, заробивши в цілому 4,9 млрд. грн., то минулого року чистий прибуток становив лише 1,44 млрд. грн.

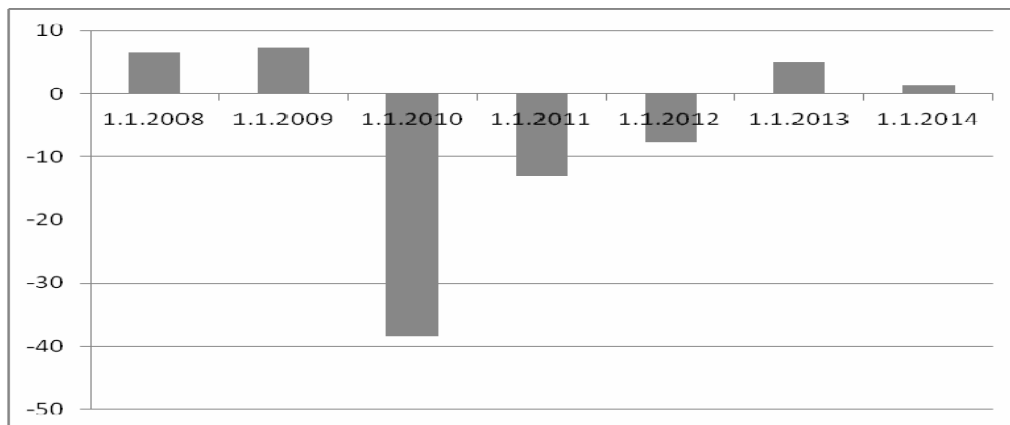

Рис. 1. Фінансовий результат банківської системи України, млрд. грн. [5]

Крім того, знижуються й інші показники, що характеризують ефективність роботи банків: рентабельність активів скоротилася до 0,12% проти 0,45% 2012 року, рентабельність капіталу – до 0,81% порівняно з 3,03% 2012 року. До того ж, скоротився розрив між доходами і витратами банків. Якщо за 2012 рік витрати становили 145,6 млрд., а прибутки – 150,5 млрд. грн., то 2013 року – 167,5 та 168,9 млрд. грн. відповідно. Також збільшилися процентні доходи на 10,5% – до 129,9 млрд. грн., тоді як процентні витрати – на 18,6%, до 80,9 млрд. грн. Крім того, відрахування в резерви зросли на 19,4% – до 28 млрд. грн., а податок на прибуток, незважаючи на його скорочення, збільшився у 4,3 рази – до 1,6 млрд. грн.

Водночас, НБУ задекларував падіння частки простроченої заборгованості з 8,9% на початок 2013 року до 7,7% наприкінці даного періоду. Однак абсолютний показник обсягу "проблемних" кредитів майже не змінився: за минулий рік він скоротився з 72,6 млрд. грн. лише до 70,2 млрд. грн. А це – майже 5% ВВП.

Ще одна тенденція, яка свідчить про складну ситуацію в банківській системі, – відтік капіталу. Починаючи з 2009 р. від своїх інвестицій в український банківський сектор відмовилися майже 20 нерезидентів. Серед найбільш значущих подій – відхід з України групи SEB, продаж "Ерсте Банку" і банку "Форум", вихід Swedbank, продаж "Астра-банку". Крім того,

вже цього року закрито угоду щодо покупки "Альфа-Груп", Банку Кіпру і "Правексбанку" групою Group DF (контролюється Дмитром Фірташем).

Отже, за 2012 рік частка іноземного капіталу в статутних капіталах українських банків скоротилася з 41,9% до 39,0%, а за 2013 рік – до 34%. Це істотне зниження, яке, на думку експертів, ще не завершено. По-перше, падіння прибутку за 2013 рік говорить про зниження ефективності бізнесу, тобто – про зменшення його привабливості для інвесторів. По-друге, багато іноземних банків вирішили сконцентруватися на локальних, "домашніх" ринках, що призводить до закриття дочірніх структур в інших країнах.

Таблиця 5

Найбільші угоди з продажу українських банків у 2013 – 2014 рр.

Swedbank	Оголошено про купівлю банку Миколою Лагуном	апрель 2013 года
Астра-банк	Микола Лагун домовився про покупку банку з грецьким Alpha Bank А.К, сума операції склала \$ 82 млн.	липень 2013 року
Брокбізнесбанк	Брати Сергій і Олександр Буряки (обидва володіють 98,82% акцій) продали мажоритарну частку власності в капіталі банку ВЕТЕК, яка належить бізнесменові Сергію Курченко	липень 2013 року
Платинум банк	Належав пулу інвестиційних фондів, а також Міжнародної фінансової корпорації, банк був проданий групі фінансових інвесторів	листопад 2013 року
Правекс-банк	Італійська група Intesa Sanpaolo, яка купила до кризи банк в екс-мера Києва Леоніда Черновецького, продала його групі Group DF, контрольованої Дмитром Фірташем	січень 2014 року
Банк Кіпру	Bank of Cyprus продав свою частку в банку (99,77% акцій) російської "Альфа-груп" за EUR225 млн.	січень-лютий 2014 року

Джерело: розраховано за даними [10]

Крім того, не варто забувати про політичну ситуацію в країні – тиск з боку регулюючих органів, зокрема, НБУ. Це також відіграє важливу роль у небажанні інвесторів залишати свої гроші на території України. Так, прямі інвестиції за 2013 рік становили 3,3 млрд. грн., в той час як за 2012 рік – 6,63 млрд. грн., тобто зменшилися в два рази.

Як свідчать дані Державної служби статистики, за станом на 1 січня 2014 року загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в економіку України, дорівнював \$58 156,9 млн. Такий результат на 5,2% перевищив показник початку поточного року та становив \$1 283,6 в розрахунку на одну особу.

У січні-грудні 2013 р. іноземні інвестори внесли у вітчизняну економіку \$5 677,3 млн. прямих інвестицій. З країн Європейського Союзу надійшло \$3 392,2 млн. (59,7% загального обсягу), з країн СНД - \$851,8 млн. (15%), з інших країн світу - \$1 433,3 млн. (25,3%). У звітному періоді найбільше зросли обсяги капіталу нерезидентів з Кіпру - на \$1 287,3 млн., Росії - на \$494,4 млн., Британських Віргінських островів - на \$485,9 млн., Нідерландів - на \$373 млн., Італії - на \$240,2 млн. та Швейцарії - на \$219,5 млн. При цьому обсяги прямих іноземних інвестицій з Австрії, яка є одним з основних інвесторів України, зменшилися на \$145,1 млн.

В цілому, за станом на 1 січня 2014 року інвестиції в Україну надійшли зі 136 країн світу. За накопичувальним підсумком з країн ЄС було внесено \$44 423 млн. (76,4% загального обсягу), з країн СНД - \$5 043,5 млн. (8,7%), з інших країн світу - \$8 690,4 млн. (14,9%). До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає понад 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять такі держави: Кіпр - \$19 035,9 млн.; Німеччина - \$6 291,8 млн.; Нідерланди -

\$5 561,5 млн.; Росія - \$4 287,4,1 млн.; Австрія - \$3 257,5 млн.; Великобританія - \$2 714,1 млн.; Британські Віргінські острови - \$2 493,5 млн.; Франція - \$1 825,8 млн.; Швейцарія - \$1 325,4 млн.; Італія - \$1 267,8 млн.

Заборгованість українських підприємств за кредитами та позиками, торговими кредитами та іншими зобов'язаннями (борговими інструментами) перед прямими іноземними інвесторами за станом на 1 січня 2014 року дорівнювала \$10 154,9 млн. В результаті, загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну (включаючи акціонерний капітал та боргові інструменти) за станом на звітну дату складав \$68 311,8 млн.

Найбільший приріст іноземного капіталу у січні-грудні минулого року спостерігався на підприємствах оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів (на \$1 419,6 млн.), на промислових підприємствах (на \$837,7 млн.), а також в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном (на \$373,1 млн.).

За станом на 1 січня 2014 року (за накопичувальним підсумком) значні обсяги іноземних інвестицій було зафіксовано на промислових підприємствах - \$18 012,5 млн., або 31% від загального обсягу ПІІ в Україну, у тому числі, на підприємствах переробної промисловості - \$14 701,5 млн., об'єктах добувної промисловості і розроблення кар'єрів - \$1 668,9 млн., підприємствах з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря - \$1 530 млн.

Серед галузей переробної промисловості у металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів було внесено \$6 270,5 млн. прямих інвестицій, у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів - \$3 287,2 млн., у виробництво гумових і пластмасових виробів, а також іншої неметалевої мінеральної продукції - \$1 477,9 млн., у машинобудування - \$1 102,4 млн., у виробництво хімічних речовин і хімічної продукції - \$1 060,5 млн.

У фінансових установах було акумульовано \$15 348,8 млн. (26,4%), на підприємствах оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів - \$7 559,6,3 млн. (13%), в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном - \$4 370,9 млн. (7,5%), в установах професійної, наукової та технічної діяльності - \$3 448,4 млн. (5,9%).

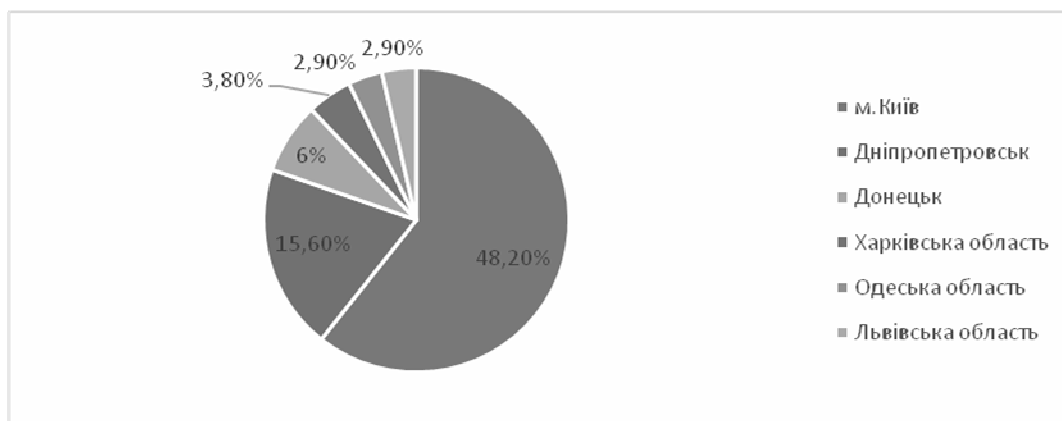

Рис 2. Лідерські позиції та обсяги залучених інвестицій

Джерело: розраховано за даними [10]

Проаналізувавши рис.2, ми бачимо, що у регіональному розрізі лідерські позиції за обсягами залучених інвестицій посіли м. Київ - \$28 039,7 млн. (48,2% загального обсягу ПІІ), Дніпропетровськ - \$9 092,1 млн. (15,6%), Донецьк - \$3 510,5 млн. (6%), Харківська область - \$2 216,3 млн. (3,8%), Київська - \$1 948,3 млн. (3,4%), Одеська - \$1 670,7 млн. (2,9%) та Львівська - \$1 706 млн. (2,9%) області.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій з України в економіку країн світу за станом на 1 січня 2014 року (за накопичувальним підсумком) дорівнював \$6 575,3 млн., у тому числі у

країни ЄС - \$6 060,7 млн. (92,2% загального обсягу), у країни СНД - \$412,5 млн. (6,3%), в інші країни - \$102,1 млн. (1,5%), повідомляє Державна служба статистики.

Вимоги українських прямих інвесторів за борговими інструментами до підприємств прямого інвестування за кордоном на звітну дату становили \$196,6 млн. У результаті, загальний обсяг ПІІ (акціонерний капітал та боргові інструменти) з України в економіку країн світу склав \$6 771,9 млн.

Основними інвесторами з України є установи професійної, наукової та технічної діяльності, обсяги інвестицій яких на звітну дату (за накопичувальним підсумком) становили \$5 334,7 млн. (81,1% від загального обсягу), фінансові установи - \$797,8 млн. (12,1%), промислові підприємства - \$169,3 млн. (2,5%), а також підприємства оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів - \$156,8 млн. (2,4%).

Прямі інвестиції з України були здійснені в 46 країн світу. Найбільші обсяги капіталу (\$5 818,5 млн.) спрямовано до Кіпру. До Росії внесено \$362,4 млн., до Латвії - \$98,8 млн., до Польщі - \$56,4 млн., до Грузії - \$42,1 млн., до Казахстану - \$25,9 млн., до Британських Віргінських островів - \$25,8 млн.

Серед регіонів найбільші інвестиції здійснено підприємствами Донецької області - \$5 432,2 млн. (82,6%), м. Києва - \$751,3 млн. (11,4%) та Дніпропетровської області - \$200,3 млн. (3%).

Висновки та подальші дослідження. Світова фінансова криза стала серйозним випробуванням для України. Вона виникла в силу багатьох обставин, найголовнішими з яких є: сильна залежність України від міжнародного ринку капіталів та слабкість вітчизняного фінансового ринку. Значний вплив на розвиток кризових явищ в економіці України має часто непрофесійне висвітлення фактів у засобах масової інформації, що спричиняє появу негативних очікувань населення і значною мірою підриває його довіру до ринку фінансових послуг.

Функціонування банків у посткризовий період відбувається в умовах високих ризиків, що спричинило значні збитки банків, і є свідченням недостатньої фінансової стабільності. Високі ризики в діяльності банків є стримуючим чинником кредитування економіки та населення і свідчать про необхідність вдосконалення регулювання діяльності банків, впровадження нових підходів до нагляду. Величезні збитки в діяльності банків свідчать про недооцінку ризиків у докризовий період і недостатній рівень їх хеджування, недосконалість інструментів регулювання діяльності банків і необхідність переходу від проциклічного до антициклічного регулювання діяльності банків. Крім того, слід орієнтуватися на кращі прогресивні міжнародні практики банківського нагляду, впровадження нового рівня нагляду, який має протистояти високим ризикам.

Отже, проведене дослідження дозволило виділити особливості регіонального розвитку іноземного банківництва. По-перше, найбільшою концентрацією іноземних банків характеризується столиця України та регіони із найвищою густотою населення. По-друге, регіональна мережа банків з іноземним капіталом найбільш розвинена в регіонах реєстрації банку. По-третє, наявність широко розвиненої мережі структурних підрозділів не завжди свідчить про наявність прибуткової діяльності, оскільки виявлено, що серед банків з незначною мережею відділень є ті, які характеризувались вищою прибутковістю порівняно з іншими. Водночас, розширення регіонального іноземного банківництва дозволить підвищити якість надання банківських послуг у найвіддаленіших кутках країни та забезпечить розширення сфери банківського обслуговування населення.

Для подальшого реформування економіки необхідне істотне збільшення як капіталу банківської системи, так і ресурсів у цілому. Можна уявити, що на початковому етапі випереджувальними темпами має відбуватися нарощування саме поточних ресурсів як результат розвитку підприємницької діяльності, й згодом, у міру збільшення доходів як суб'єктів підприємницької діяльності, так і населення, структура залучених коштів зміниться з нарощуванням частки строкових ресурсів, передусім вкладів населення. Ця послідовність має

забезпечити Україну та її банківську систему самодостатньою ресурсною базою економічного зростання. Якісний стан ресурсної бази банків – умова, від якої залежить ефективність функціонування банківської системи. Збільшення ресурсної бази банків сприятиме зміцненню банківської системи України загалом і є необхідною умовою переходу вітчизняної економіки у новий стан – на рівень країн із розвинутою ринковою економікою.

Список літератури

1. Звєряков М.І. Формування системи індикаторів фінансової стійкості банківської систем / М.І. Звєряков, В.В. Коваленко // Фінанси України. – 2012. - №4 – С.3.-12
2. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 12.12.2008 р. зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>
3. Програма кредитування ММСП в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sbb.in.ua/>
4. Рішення комісії з питань нагляду та регулювання діяльності банків Національного банку України від 25 грудня 2006 року № 364 "Про розподіл банків на групи" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/>
5. Національний Банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>
6. Кукочка В.В. Організація кредитних операцій банку [Текст]/ В.В. Кукочка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.repository.hneu.edu.ua/
7. Настечина У.С. Проблема підвищення якості активів українських банків в сучасних умовах [Текст]/У.С. Настечина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rusnauka.com/
8. Владичин У.В. Особливості розвитку іноземного банківництва в Україні [Текст]/ У.В. Владичин// Регіональна економіка – 2013, - №2, С 158-167.
9. Чернета Д.В. Структура ресурсів комерційного банку [Текст]/ Д.В.Чернета [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rusnauka.com/
10. Українська Асоціація Інвестиційного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uaib.com.ua/index.html>

References

1. Zvyeryakov, M.I., Kovalenko, V.V. (2012). Formation of financial soundness indicators of the banking system [Formuvannya systemy indykatoriv finansovoyi stiykosti bankivs'koyi system]. Financial and Economic Regulation. - №4.
2. The Law of Ukraine: About banks and Banking Activity (12.12.2008) [Electronic resource]. - Access: <http://zakon.rada.gov.ua/>
3. MSME lending program in Ukraine [Electronic resource]. - Access: <http://www.sbb.in.ua/>
4. Decision on supervision and regulation of banks. National Bank of Ukraine dated 25 December 2006 № 364 "On the distribution of banks into groups" [Electronic resource]. - Access: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
5. The National Bank of Ukraine [electronic resource]. - Access: <http://www.bank.gov.ua/>
6. Kukochka, V.V. Organization of credit transactions [Orhanizatsiya kredytnykh operatsiy banku]. [Electronic resource]. - Access: www.repository.hneu.edu.ua/
7. Nastechyna, U.S. The problem of improving asset quality Ukrainian banks in modern conditions [Problema pidvyshchennya yakosti aktyviv ukrayins'kykh bankiv v suchasnykh umovakh]. [Electronic resource]. - Access: www.rusnauka.com/
8. Vladychyn, U.V. (2013) Features of foreign banking in Ukraine [Osoblyvosti rozvytku inozemnoho bankivnytstva v Ukrayini]. Regional Economics. - №2.
9. Cherneta, D.V. The structure of the commercial bank resources [Struktura resursiv komertsiynoho banku]. [Electronic resource]. - Access: www.rusnauka.com
10. Ukrainian Association of Investment Business [Electronic resource]. - Access: <http://www.uaib.com.ua>